

**STEFAN ZWEIG'IN RAUSCH DER VERWANDLUNG
ADLI ROMANINDA ÇÖKÜŞ
Decadence in Stefan Zweigs' Novel "Rausch der Verwandlung"**

Halit ÜRÜNDÜ

Dr. Niğde Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Batı Dilleri ve Edebiyatı Bölümü
urundu2003@yahoo.de

Özet

Avusturyalı yazar Stefan Zweig Avusturya-Macaristan İmparatorluğu topraklarında doğmuş ve aynı topraklarda Birinci Dünya Savaşını yaşamıştır. Avusturya Cumhuriyeti vatandaşı olarak savaş sonrasında meydana gelen ekonomik sıkıntılar, mutsuzluk ve umutsuzluk gibi temaları eserlerine yansıtmıştır. Zweig İkinci Dünya Savaşının gittikçe yaklaştığının bilincindedir. Bu çalışmada incelenen Stefan Zweig'in Rausch der Verwandlung adlı romanı dönemin dünyasına ışık tutmakta ve geçmişe duyulan özlemi yani "melankolik" öğeleri içinde barındırmaktadır. Zweig'in romanı dönemin ruhunu ustalıkla yansıtmaktadır. Bu çalışmadaki amaç Melankolik öğeleri roman içersinden örneklerle ortaya koymaktır. Çalışmada aynı zamanda ünlü gravür ustası Albrecht Dürer'in Melancholia I ele alınmış ve romanda yansıtılan bir bölüm ile karşılaştırması yapılmıştır. Dönemin insanlarını ruhsal açıdan daha iyi anlayabilmek ve Melankoli kavramına açıklık getirebilmek için Sigmund Freud'un Trauer und Melancholie adlı psikanaliz çalışmalarına da gönderimde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Avusturya Edebiyatı, Stefan Zweig, Roman Melankoli, Habsburg Monarşisi

Abstract

Austrian writer Stefan Zweig was born in Vienna, Austro-Hungarian Empire land, and he witnessed the First World War. As a citizen of Austrian Republic, he wrote about the terrible, life crushing poverty of those post-war years. He especially reflected the themes of unhappiness and hopelessness in his works. He understood that the Second World War coming. In this work, Stefan Zweigs' novel Rausch der Verwandlung (The Post Office Girl) which had been examined before will be examined again because its theme has got melancholic elements which reflect the post-war period's soul. The aim of this work is to give examples of these elements by giving examples from the novel. In the meantime one of the most famous old artist Albrecht Dürers' Melancholia I, which is perhaps of art history's enigmatic and studied work of art, has been compared with the Zweigs' novel. In addition, Sigmund Freuds' Trauer und Melancholie psycho analytic work has been referred to be able to understand the period's humans better from psychological angle and the concept of melancholia.

Keyword: *Austrian Literature, Stefan Zweig, Novel, Melancholy, Habsburg Monarchy*

Bu çalışmanın amacı, 1881 Viyana doğumlu (Müler, 1990: s.15) Avusturya edebiyatının en büyük yazarlarından biri olarak anılan Stefan Zweig'in *Rausch der Verwandlung* (Zweig 1980) adlı eserinde çöküş motiflerini ortaya koymaktır. Aynı zamanda Stefan Zweig'in birçok yapıtında rastlanan çöküş, geçmişe duyulan özlem, boşluk, yalnızlık, parçalanmışlık konularını *Değişim Rüzgârı* örneğinde nasıl işlediğini ortaya çıkarmak ve roman kahramanının ruh halinin yazar tarafından nasıl aktarıldığını incelemektir. Stefan Zweig'in bu eserin seçilmesinin nedeni ise yukarıda değinilen motiflerin çok yoğun biçimde ortaya çıkmasıdır. Romana ilişkin ülkemizde çalışmanın az sayıda yapılmış olması da, eserin ele alınması için ayrı bir neden oluşturmuştur.

Makalede, metne bağlı (Werkimmanent) yaklaşımla dönemin tarihsel gerçeklerini ve sosyo-ekonomik durumunu da dikkate alan bir yaklaşım sergilenerek roman incelenmeye çalışılacaktır. Yukarıda adı geçen bu roman Kasım Eğit tarafından Türkçeye *Değişim Rüzgârı* (1998) adıyla çevrilmiştir. Bu bağlamda çalışmada, romandan yapılan alıntılarda Türkçe çevrisi kullanılacaktır. *Değişim Rüzgârı* adlı romanı incelemeye geçmeden önce Habsburg İmparatorluğu'nun tarihsel özelliği ve Stefan Zweig (1881–1942) hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır. Ardından romanın içeriği üzerinde durulacak ve roman karakteri Christine Hoflehner'in ruh hali – özellikle de çöküş motifleri– işlenecektir. Bu arada, Wolfgang Emmerich'in Albrecht Dürer'in *Melancholia I* adlı gravürü için yapmış olduğu Doğu Alman edebiyatının *Kırkıncı Yıl Bilançosu* (Emmerich, 1991) adlı çalışmasındaki tespitleri, *Değişim Rüzgârı* adlı romanda ortaya çıkan melankolik öğelerle karşılaştırılacaktır.

Avusturya–Macaristan İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu gibi Birinci Dünya Savaşı sonunda yıkılmış ve onun yerine daha küçük topraklara sahip yeni yeni Cumhuriyetler kurulmuştur. Yıkılan bu Monarşi o güne dek hiç şüphesiz yüzyıllar boyunca ayakta durmuş, iç ve dış tehlikelere karşı olağanüstü direnç göstermiştir. Dünyadaki büyük değişimler ve gelişmeler ve bunların Habsburg Monarşisi'ne yansımaları dizginlenemez hale gelmiştir. Bu bağlamda sanayileşme ve modernleşme kendini iyiden iyiye hissettirmiş, toplum tabakaları, toplumsal sınıf yapısı yer değiştirmiş ve imparatorluk içerisinde yaşayan milletler daha fazla hak ve özgürlük istemeye başlamıştır. Toplumsal birleştiriciliği ve uzlaştırıcılığı ile tanınan Avusturya-Macaristan İmparatoru Franz Joseph'in bu büyük çok uluslu devleti bir arada tutan yegâne varlık olduğu bilinmektedir. Ancak imparator

Franz Joseph'in ölümü kaçınılmazdır ve İmparatorluğun kendisi de bu kaderi onunla paylaşacaktır. Bu, herkes tarafından bilinen ve beklenen bir gerçektir.

Bilindiği üzere Habsburg Hanedanlığı, her ne kadar Monarşik bir yapıya sahip olduğu düşünülse de, Hitler dönemiyle kıyaslandığında, birçok ulusu sınırları içinde bir arada yaşatmış büyük bir devlettir. İşte bu yüzden Hanedanlık, Avusturya'daki bazı aydınlar ve yazarlar tarafından aranır hale gelmiştir (Durschmied, 2000: s.13).

1930'un başlarında Hitler'in partisi güçlenmeye başlamış ve 1933'de Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi (NSDAP- *Die Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*) iktidara geldiği unutulmamalıdır.¹ Stefan Zweig romanını, kuşkusuz böyle bir tehlikenin gölgesinde yazmıştır. Dahası 1930'dan sonra Nazi döneminin güçlenerek yükselmesi ülkede yaşayan birçok yazar ve bilim adamını Avusturya'yı terk etmek ve başka bir ülkede son derece maddi ve manevi ağır şartlar altında yaşamak zorunda bırakmıştır. Almanya'nın Avusturya'yı işgal etmesi (Anschluss 1938) ise bardağı taşıran son damla olmuştur. Dolayısıyla Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na, yani dönün dünyasına duyulan özlem sebepsiz değildir. Çünkü bu devirdeki yazarların birçoğu Habsburg İmparatorluğu'nu vatan olarak benimsemiş ve çocukluk yıllarını, sanatsal alanda gelişimlerini bu sınırlar içerisinde yaşamışlardır. Monarşiye duydukları özlem kimilerini derin bir melankoli durumuna itmiştir, kimilerini ise alkol bağımlısı yapmıştır² ve çoğu ise ülkesinden ayrılarak sığındıkları ülkelerde edebiyata katkılarına devam etmişlerdir (Exilliteratur). Dünya bakışı ve politik görüşlerine göre çeşitli eserler bu devirde ortaya çıkmıştır. Bazı yazarlar Hitler yanlısı, yani NSDAP partisine destek olmuş ve Avusturya'dan ayrılmamış ve roman konusu seçiminde bu kesimi desteklemiş, bazıları ise yıkılan Habsburg İmparatorluğu'nu adeta tekrar hayata döndürebilmek umuduyla eserlerinde bu dönemden övgüyle söz etmiş ve yıkılan İmparatorluğun arkasından özlem duymuştur (Aspetsberger 1980: 15ff).

Geçmişe özlem yüklü ve dönün dünyasına ışık tutan anlatımlar 1930'larda savaş sonrası Avusturya edebiyatının karakteristik özelliğini oluşturur. Bu anlatımlar iki Dünya Savaşı arasında yetişen jenerasyonu ve onların sorunlarını dile getirmektedir. Bu tarz romanların 1930'lu yıllarda önemli ölçüde artmasının iki önemli sebebinden bahsedilebilir: Birincisi uzun yıllar boyunca hissedilen 1927'deki dünya ekonomik krizi, ikincisi ise,

¹ Nationalsozialismus, radikal, antisemit, antidemokratik bir ideoloji ve politik bir hareket olarak kabul edilir ve tanımlanır.

² Birçok bibliyografik kaynaklarda görüleceği üzere Stefan Zweig eşiyle birlikte intihar etmiştir ve yine aynı dönemi ve sorunları paylaşan Avusturyalı yazar Joseph Roth ise alkol bağımlısı ve sonucu olarak ölmüştür.

önce Almanya'da ve daha sonra Avusturya'da yükselen NSDAP olarak bilinen Nazi'lerin siyasetteki ağırlıklarıdır. Ancak önümüzdeki çalışmada bu iki önemli sebebin ayrıntılarına değil, dönemin özelliğini içinde barındıran *Değişim Rüzgârı* adlı romanda ortaya çıkan çöküş motifi ve bunun insan ve toplum üzerinde yansımalarıyla oluşan Melankolik öğeler konusuna ağırlık verilecektir.

İşte Stefan Zweig'in dünyası olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu da bu yıkılan Monarşilerden biri olmuştur. Dolayısıyla birçok Avusturyalı yazar, imparator Franz Joseph'in ölümünü (Herm, 1994: 340) ve Avusturya - Macaristan İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı sonrası yıkılmasını, yazdıkları eserlerde motif (Leitmotiv) olarak kullanmışlardır. Stefan Zweig bu yazarlardan sadece biridir ve kendisini derin bir hüznü sürükleyen Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yıkılmasını yazdığı *Değişim Rüzgârı* adlı romanında toplumsal ve bireysel karakterlerin çöküşü ile çarpıcı bir şekilde ortaya koymuştur.

Bu bağlamda ele aldığımız Stefan Zweig'in *Değişim Rüzgârı* adlı eseri geçmişe duyulan özlemi, dönemin toplumsal ve ruhsal boyutunu, bize en iyi yansıtan ve sorgulayan romanlardan biri olarak kabul edilir.

Stefan Zweig, Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nun çöküş yıllarını yaşamış biri olarak bundan derin bir hüznü taşır, çünkü Zweig, Avusturya'nın da içinde olduğu geniş bir Avrupa kültürünü hayal etmektedir (Haenel, 1995: 16). Klaus Zelewitz'in de belirttiği üzere *Değişim Rüzgârı* adlı roman Stefan Zweig tarafından 1931 yıllarında yazılmış ve kendisinin ölümünden sonra ele geçirilmiştir (Zelewitz, 1984: 480).

Romanda olay Avusturya'nın bir köyündeki postahane işletmesinde geçmekte ve Birinci Dünya Savaşı sonrası 1927 Avusturya'sını yansıtmaktadır. Roman 1927 yılında savaş sonrası dönemini, yaşam mücadelesini, işsizlik ve fakirlik gibi temaları ustalıkla işlemektedir. Birinci Dünya Savaşı'nın üzerinden çok seneler geçmesine ve savaşın bitmesine rağmen, savaş sonrasının kişiler üzerinde bıraktığı olumsuz etkiler ortaya konulmakta ve yansıtılmaktadır. Bu durumdan yazarın kendisi de oldukça etkilenmiştir. Stefan Zweig'in önemli otobiyografik romanı niteliğinde olan *Die Welt von Gestern* (Zweig, 1994) *Dünün Dünyası* ve diğer romanları bu sıkıntılı durumu gözler önüne seren önemli eserlerdir.

Değişim Rüzgârı adlı romanda postahane memuresi olarak çalışan Christine Hoflehner'in Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra akrabasının yardımıyla güçlüklerle bulduğu işi, bir köydeki postahane işletmesinde zor şartlar altındaki sade hayatı konu edilmektedir. Romanın ilk satırlarından itibaren Avusturya'nın bir köyünde yer alan bu postahane işletmesi ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmektedir.

Stefan Zweig postahane işletmesini betimlerken önemli bir ayrıntı göze çarpmaktadır:

“çünkü bakır tellere bağlı bu aletler, bu küçücük ve ücra köyü ülkenin en uzak yerleşim birimleriyle birbirine bağlıyorlar.” (Zweig, *Değişim Rüzgarları*:1998, S.8)

Yukarıdaki roman alıntısından anlaşılacağı üzere Birinci Dünya Savaşı sonrasında İmparatorluğun yıkılmasına rağmen Avusturya Cumhuriyeti yerine *Reich- İmparatorluk* tanımlaması yapılmaktadır. Alıntıdan anlaşıldığı kadarıyla, telefon ve telgraf, büyük İmparatorluğun her bir köşesini birbiriyle bağlamaktadır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun çöküşü sanki göz ardı edilmek ve yok sayılmak istenmiştir. Roman da anlatılan tarih, roman okuyucusuna kendini eski İmparatorluk zamanında yaşadığını hissettirmektedir. Volker Henze'nin tespit ettiği ve belirttiği bir husus *Değişim Rüzgârı* adlı romanın tamamen zamandan ve mekândan kopmuş olmasıdır (Henze 1988: 120). Eserde olaylar 1927'de geçmesine rağmen zaman 1918 gibi yansıtılır ya da olay örgüsü Avusturya Cumhuriyeti'nde olmasına rağmen Avusturya-Macaristan İmparatorluğu döneminde geçiyor gibi kaleme alınır:

“Avusturya evraklarındaki mekân ve zaman üstü sabitlerine sinmiş eski hava, 1. Cumhuriyet 'in 8. yılında bile neredeyse hiç değişmediğini doğrularcasına yemin etmektedir.” (Zelewitz: 1984: S.480)

Klaus Zelewitz yukarıdaki alıntıya dikkat çekmektedir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu dönemi üzerinden 8 yıl geçmesine rağmen posta işletmesinde hiçbir şeyin değişmediğini vurgulamaktadır. Zelewitz'in de belirttiği gibi yeni kurulan Avusturya Cumhuriyeti'ndeki tek fark İmparator Franz Joseph'in portresinin posta işletmesindeki duvarda asılı olmayışıdır. Zelewitz, romanda geçen bu yöndeki postahane tasvirinin 4 sayfadan fazla olduğunu belirtmektedir (Zelewitz, 1984: s.480). Romanın ilk evresinde postahane işletmesi betimlemesinde göze çarpan bir başka önemli husus ise, roman kahramanı Christine Hoflehner'in ruhsal halini yansıtan masası ve üzerindeki nesnelerin ayrıntıyla anlatılmasıdır. Masa oldukça dağınık ve nesnelere gelişigüzel durmaktadır. Bu durum bize Wolfgang Emmerich'in, Albrecht Dürer'in *Melancholia I* adlı gravür çalışmasını konu ettiği makalesini hatırlatmaktadır. Eserin başlarında okura sergilenen Hoflehner'in çalışma ortamı Dürer'in tasviriyle neredeyse tamamen örtüşmektedir. Emmerich'in deyişiyle Albrecht Dürer'in *Melancholia I* adlı gravür çalışması melankoliğin resim yoluyla yansıtılmasıdır. Dağınıklığın

anlatıldığı bu tasvir bölümünde söz konusu olan genç postahane memuresinin geçmişe yönelik özlem duygularını barındıran duygusal, hatta hastalık boyutuna ulaşmış ruh hali ortaya konulmaktadır. Konuyu daha iyi anlayabilmek ve tanımlayabilmek için Albrecht Dürer'in Melankolia I adlı yapıtını ele almak gerekir.

Yukarıda belirtildiği üzere Albrecht Dürer'in Melankolia I adlı yapıtını bize ayrıntısıyla en iyi Wolfgang Emmerich aktarmaktadır. Emmerich bu konuyu Doğu Alman Edebiyatının *Kırkinci Yıl Bilânçosu* adlı çalışmasında ele almıştır. Dürer'in *Melancholia I* adlı gravürü, Emmerich'in kaydettiği gibi Melankolik iç dünyanın betimlenmesi, romanın anlaşılması açısından önemli katkı sağlamaktadır.

(Dürer: Melancholia I, 1514)

Dikkatle bakıldığında, Dürer'in *Melancholia I* adlı gravürde güçlü kanatlara sahip, yapraklı bir taç giymiş figür yer almaktadır. Emmerich'in belirttiği gibi gravürün üstünde durulan en önemli yönü, resmedilen alegorik figürün bakışlarıdır. Figür yanağını sol elinin üzerine dayamıştır ve melankoli tanımını belirleyen ileriye, ufukta belirsiz bir noktaya doğru amaçsız olarak bakmaktadır. Bu hal ve durum tipik melankolik insan davranışı olarak kabul edilmektedir. Sağ elinde ise bir pergel tutmaktadır. Yine Emmerich'in yorumlamasına göre bir zamanlar dünyayı ölçtüğümüz bu

araç (more Geometrico) artık bu melankolik ruh haliyle işe yaramamaktadır (Emmerich, 1991: s.328). Bu eserde ki alegorik Figür tam anlamıyla yitirilen gençlik yıllarını, hayallerin yok oluşunu ve umutsuzluk gibi insanı karamsarlığa iten temaları içermesi açısından melankoliyi tasvir eden sanatsal bir çalışmadır. Tablo, adalet ve gerçeği arayan insanların yanı sıra onların çaresizliğini, acısını, umutsuz yaşantılarını resim sanatı yoluyla yansıtmaktadır. Gravürde ortalıkta bulunan nesnelere dağınıklık göze çarpmaktadır. Buradaki dağınıklık insan hayatındaki kaos ortamıyla kıyaslanır. Wolfgang Emmerich yukarıda adı geçen çalışmasında gravürdeki araç gereçleri ayrıntılarıyla ele alır ve yorumlar.

Melancholia I adlı gravürde testere, pense, bilye, ağızlık, iğne vs. nesnelere dağınık ve düzensiz bir biçimde ortalıkta durmaktadır. Emmerich'in yorumuna göre Albrecht Dürer'in bu sanat eserinde alegorik Figür ile umutlarını yitirmiş, boşluğa düşmüş ve tedavisi olmayan ruh hali betimlenmiştir. Melankolik durumu gravürden yola çıkarak ayrıntılı bir şekilde ortaya koyarken insanın bu noktaya, yani hastalık noktasına gelmesini açıklamaya çalışan Emmerich birçok etkenden söz etmektedir. Öncelikle bu durumun, sistemin kendisinden kaynaklanabileceğini ve netice itibarıyla yaşam, umutlar ve hayallerin kırılmış olabileceği vurgulamaktadır, tıpkı Birinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan ekonomik buhran ve sosyal yapı ve sonrası gibi. Emmerich yalnızlığın kendisini Kaos, ortalıkta duran ve kullanılmayan ve tanımlanması da mümkün olmayan nesnelere var oluşu ortaya çıkması ve görüntülenmesini ise Melankolinin yaşam alanı olarak tasvir etmektedir. Gravürde de görüleceği üzere yerdeki yırtılma insan hayatındakiyle bağdaştırılıp eşdeğer tutulmaktadır. Yaşamdaki gerçeklik ve bireyin arzuları arasında oluşan aralık, derin bir hüznün kendini göstermektedir.

Stefan Zweig'in *Değişim Rüzgârı* adlı romanında, yukarıda bahsedilen duruma uyan bir anlatım olduğu görülmektedir. Roman karakteri Christine Hoflehner'in çalıştığı postahane işletmesindeki masasının dağınıklığı, sanki Albrecht Dürer'in *Melancholia I* adlı çalışmasına atıf yapar gibidir ve romanın ilk sayfalarından itibaren Stefan Zweig tarafından gözler önüne serilmektedir. Zweig'in romanında kullandığı roman karakteri Christine Hoflehner ile Dürer'in *Melancholia I* adlı eserindeki alegorik figürün içinde bulunduğu durum benzerlik göstermektedir. Stefan Zweig'in romanın ilk başlangıcında ortaya koyduğu postahane işletmesi tasviri roman karakteri Christine Hoflehner'in çalışma ortamı bu anlamda dönemin özelliklerini ruh halini yansıtmaya bakımından, önemli sayılmaktadır.

Nesnelerin başıboş, geliş güzel ortalıkta dağınık durması, genç postahane memuresi Christine Hoflehner'in monoton hayatı ve ruhsal

durumuna yönelik önemli birer göstergedirler.

"Posta idaresinde kullanılan öteki alet ve gereçlerin tümü birbiri üstüne yığılmış, karmakarışık durumdadır. Tartı cihazı ve mektup torbaları, kitaplar, dosyalar, evrak çantaları, kayıt defterleri ve şingir şingir ses çıkaran yuvarlak bozuk para kutusu, teraziler ve tartı birimleri, siyah, mavi, kırmızı ve mor renkli kalemler, raptiyeler ve maşalar, kınnap, mühür mumu, sünger ve mürekkep kurutma kâğıdı, zamk, bıçak, makas, giyotin ve bunun gibi daha pek çok alet küçücük bir yazı masasının üzerinde üst üste yığılmış gibidir." (Zweig, Değişim Rüzgarları:1998, S.8)

Roman alıntısından da anlaşılacağı üzere roman kahramanı Christine Hoflehner'in durumu melankoli hastalığı olarak tanımlanan ruhsal hastalığın belirtilerini göstermektedir. Çalışmanın tam bu noktasında daha iyi anlaşılabilmesi için melankoli kavramını açmak ve ortaya koymak, uygun olacaktır. Zweig'in *Değişim Rüzgarı* adlı romanda dile getirdiği bu yalnızlık ve boşluk melankolik ruh hali Birinci Dünya Savaşı sonrası Avusturya Edebiyatının temel konularından biri niteliğindedir.

Sigmund Freud'un melankoli tanımlaması hem Stefan Zweig ile aynı dönemi paylaşmış olması hem de dönemin insanlarını daha iyi analiz edebilmesi bakımından önem arz etmektedir. Tamamen insanî olan bu hastalık durumunu betimleyebilmek için İmparatorluk evresini yaşamış olan Avusturyalı bilim adamı Sigmund Freud'un *Psikanaliz üzerine yaptığı çalışmalarından yola çıkılabilir* (Freud, 1946). Sigmund Freud'un psikanaliz çalışmalarıyla insanın bilinçaltına inen saptamaları ve bu bağlamda dönemin ruhunu (Zeitgeist) iyi bir şekilde yansıtmışından dolayı melankoli ile yas tutma kavramlarına getirdiği açıklık romanın algılanışına önemli katkı sağlayarak farklı bir bakış açısı getirmektedir.

Sigmund Freud, bu konudaki çalışmaları ile İnsanoğlunun bilinçaltı derinliklerine iner. Freud'un ayrıntılı çalışmalarına bakıldığında, yas tutma durumu ile melankoliyi ayırt etmeye çalıştığı görülmektedir. Bu çalışmadan ortaya çıkan gerçek şudur ki, her iki rahatsızlık arasında önemli bir fark vardır. Bunlardan yas tutma durumu "*eine vorübergehende Störung*", geçici bir rahatsızlık iken buna karşın melankoli ise daha ağır bir ruhsal hastalık olarak karşımıza çıkmaktadır.

" Melankolik ruh hali buna karşın derin sancılı hüznün, dışı olan ilginin ortadan kalkması, sevebilme yetisinin kaybolması, her türlü gayrete ket vurma ve benmerkezciliğin en aza indirgenmesi olarak betimlenmiştir. (Freud, 1946: s. 429).

Sigmund Freud'un belirttiği gibi her iki halde de, rahatsızlığa maruz kalan kişi sevdiği birini veya bir şeyi kaybetmiş ya da eşi veya sevdiğinden ayrılmıştır. Melankoli, yas tutmanın bir üst düzeyi olarak tanımlanır ve öyle kabul edilir. Melankoli hastalığına yakalanmış biri aslında tam olarak neyini kaybettiğini bilmemektedir. Freud'a göre burada obje gerçekte ölmemiş ama sevgi objesi olarak kaybolmuştur. Örneğin; "terk edilmiş gelin gibi. Dışa olan ilginin ortadan kalkması sevginin kaybolması istek ve arzuların, ayrıca benliğin tamamen yitirilmesi durumuyla kendini göstermektedir" (Freud, 1946: s. 429):

"Evet, birini kaybetme durumunda ortaya çıkan melankolik hal hasta tarafından bilinmese de gerçekleşebilir. Burada hasta kimi veya neyi kaybettiğini bilir ancak bu kayıp sonucu kaybettiği şeyin ne olduğunu bilmez. Bu durumda biz melankoli ile tam bilinçli bir yas tutma halini karşılaştırırken melankoliyi bir şekilde kaybedilenin bilinçsiz bir halde eksikliği duygusu ile açıklayabiliriz." (Freud, 1946: s. 429)

Stefan Zweig'in Değişim Rüzgârı adlı romanına tekrar baktığımızda bu durumun postahane memuresi Christine Hoflehner içinde geçerli olduğu görülür. Romanda hem maddi hem de manevi çöküş kendini göstermekte ve toplum içersinde saygıdeğer bir aile durumunda iken bu hallere nasıl geldiğini açıkça irdelenmektedir. Christine Hoflehner'in ailesinin durumu Birinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrası roman örgüsü içersinde gözler önüne serilmektedir. Stefan Zweig, Hoflehner ailesinden yola çıkarak savaş sonrası durumun vahametini, gerek sosyal gerekse ekonomik boyutunu çarpıcı bir şekilde aktarmaktadır. Gün geçtikçe kötüye giden hayat şartları romanda ayrıntılarıyla ele alınmakta, savaş ve savaşla birlikte kaybedilenler ortaya konulmaktadır. Hoflehner ailesi savaşta işini, sağlığını ve hatta aile fertlerini kaybetmiştir. Oğullarını savaşta yitirmişler (Zweig, 1980: s.30) ve arkasından babaları ölmüştür. Bütün bu trajedilerden sonra evin bu kötü durumu tasvir edilmektedir. Savaş sonrası zar zor bulabildikleri evleri tahammül sınırlarını zorlayan kokuyla doludur. İçinde buldukları kötü duruma evdeki nem, rutubet, keskin sirke ve hastalık kokuları eşlik etmektedir.

„Bu dört duvar arasında sürekli sirke ve rutubet kokusu, yatalak hasta odası kokusu var. Hemen bitişikteki küçük mutfakın tam kapanmayan kapısından sıcak yemek kokusu ve buharı, için için yanan bir kumaştan çıkan bir duman gibi sürekli içeriye giriyor." (Zweig, Değişim Rüzgarları:1998, S.18)

Güçlkle örtünen kapı, sanki hayatta tutunmanın güçlüğüne işaret etmektedir ve tekrar tekrar ısıtılan yemek kokuları durumun içerisinde çıkmaz halini anlatmaktadır. Evdeki yaşanılabilirlik düzeyi, asgari düzeyin de altındadır. Evlerinin bu durumu sanki dünyada iken mezara girmek gibidir. (Zweig, Değişim Rüzgarları:1998, S.18)

Oğullarının ölümünden sonra evde bir sessizlik hâkim olmuştur. Fakirliğin yanı sıra hastalıkta ortaya çıkmış ve acımasız yönünü göstermeye başlamıştır. Christine Hoflehner'in annesi, yaşlı ve bakıma muhtaç kadın, evde bulunan satılmamış son parçası olan yatağının başucunda oturmakta ve hastalığın pençesinde inlemektedir. Her hareketi ona dayanılması güç acılar vermektedir. Daha dokunmadan romatizma ağrıları çekmektedir. En ufak bir hareket sonrası nefes nefese kalmakta ve çarpıntılar hissetmekte ve ölümü artık bir kurtuluş olarak görmektedir.

"Bu ani hareket ve gürültüden hasta yatağında yatmakta olan yaşlı kadın irkilerek uyanıyor ve inlemeye başlıyor. Bu onun isteyerek yaptığı bir şey değil, ne zaman uykusundan uyandırılırsa, tıpkı kırık dökük bir sandık gibi dokunmak şöyle dursun, yanına yaklaşınca bile gıcırdamaya başlayan bir sandık gibi ciyak ciyak bağırmağa başlıyor: Romatizma hastası olan birinin ani hareketlerden sonra oluşan şiddetli ağrıları önceden algılayıp ondan korkması gibi bir şey bu." (Zweig, Değişim Rüzgarları:1998: s.21).

Buradaki simgeler fiziksel çöküşe pesimist bir çözüm olarak eşlik etmektedir. Öyle ki yaşlı kadın içinde bulunduğu ruh haliyle ağrılarına son vermek için ölümü arzu etmektedir.

Görüldüğü gibi ülkedeki Savaş sonrası durum, sosyo-ekonomik anlamda zor yıllar kendini bu romanda hissettirmektedir. Durumun vahimliği hastalıkla yansıtılmaya çalışılmıştır. Değerlerin yok oluşu sosyal boyutta olduğu kadar ekonomik alanda da kendini göstermektedir. Romanda bu durumu gözler önüne seren birçok yere rastlamak mümkündür.

"[...]para vermeden yararlanabileceği tek şey uykuydu; yorulmuş, zayıflamış, solmuş ve hala bakire olan bedenini yatağa atmak, kahredici yaşamsal sorunlardan uzak kalarak altı, yedi saat uyumak tek eğlencesiydi". (Zweig, Değişim Rüzgarları:1998: s.33).

Bu sosyo-ekonomik çöküş roman kahramanı Christine Hoflehner'i melankolik ruh haline bürünmeye itmektedir. Öyle ki romanda bitmiş tükenmiş bir karakteri (eine herabstürzende Charakter) canlandırmaktadır.

Volker Henze'ye göre bu, eskiye yani yıkılan Habsburg Monarşisine duyulan özlem olabilir (Henze, 1988: s. 120). Böylece eserin kahramanı olan Christine Hoflehner'in bu kötümser ruh hali yıkılan İmparatorluğun ardından oluşan Cumhuriyetin nasıl bir ortam içinde bulunduğunu gözler önüne sermektedir.

Romanda, Christine Hoflehner'in ruhsal çöküşünü yansıtan bölümlerin olduğu daha önce de de tesit edilmişti. Ancak Hoflehner, çinde bulunduğu durumdan kurtulmak için sürekli çaba harcamasına rağmen, başarılı olamamaktadır. Hoflehner kısa bir süreliğine de olsa bu durumdan hasta annesinin ısrarı ve Amerika'dan izine gelen teyzesinin teklifi üzerine kurtulmak biraz soluk almak istemektedir. Ancak çöküş burada da onu terk etmemektedir ve genç kızların rüyası olan *beyaz atlı prensi* bulma konusunda kader yine ağlarını örmeye başlamaktadır ve entrika onu çevrelemektedir. *Değişim Rüzgârı* romanının adını da aldığı bu durum fazla sürmemektedir. Önce durumu oldukça iyi olan teyzesi onu yeni elbiselere büründürecek ve daha sonra kendisi eski kimliğine yakışmadığını düşünecektir. Yeni takındığı kimliği ona tekrar yeniden doğmuş, sıkıntılardan kurtulmuş havası verecektir. Gerçek kimliğini saklamaktadır. Ancak bu durum *Külkedisi* masalında olduğu gibi uzun sürmeyecektir. Çünkü bir hemcinsi Christine'nin önce güvenini sağlayacak, onun bütün sırlarını öğrenecek daha sonra ise flört ettiği kişiye bunları aktararak aralarının bozulmasına sebep olacaktır. Christine'nin sıkıntılardan kurtulma hayali bir kez daha suya düşecektir.

Romanda bir başka çöküş motifi de Christine'nin savaş mağduru Ferdinand ile tanışmasıyla ortaya çıkmaktadır. Ferdinand savaş sonucu olarak ne Avusturya vatandaşı ne de başka bir ülke vatandaşı olarak kabul edilir. Çünkü doğmuş olduğu topraklar savaş sonrasında hangi ülke sınırlarına dâhil edilmiştir bilinmez. Bu yüzden kendisini bu yeni kurulan Avusturya Cumhuriyeti'nde yabancılaşmış hissetmektedir. Savaşta kaybettiklerini geri almak istercesine *yenidünyaya* kin duymaktadır. Bu ruh hali Christine ile onu ortak payda da buluşturmaktadır. Roman örgüsü içerisinde intikam almaya karar verirler. Öncelikle bu yaşadıkları dünyadan intihar ederek kurtulmak isterler ancak başarılı olamazlar. Daha sonra ayrıntılı bir plan yaparak Christine'nin çalıştığı postahane işletmesini soyarak devlete zarar vererek kaybettiklerini geri almaya çalışırlar. Ancak roman tamamlanamadığı için soygun sadece ütöpik bir unsur olarak kalır.

Stefan Zweig'in *Değişim Rüzgârı* adlı romanı Habsburg İmparatorluğu'nun çöküşünü roman diline uyarlayan ve bunu toplum ve karakter üzerine başarılı biçimde yansıtan, irdeleyen öncü bir yapıttır. Romanın başkişilerinden olan Christine Hoflehner figürü, dönemin insan

karakterini, korkularını ve parçalanmışlığını gözler önüne sermektedir. Christine dünyada yönünü tamamen kaybetmiştir. Tüm bu başından geçen olumsuzluklar karşısında kendisini ayakta tutmak için verdiği mücadeleler sonuçsuz kalmıştır. Bu mücadeleden sonuç alamaması ve acılar içerisinde geçirdiği hayatı kendisinden sonraki dönemin ruhuna tercüman olmuştur.

Kaynakça

ASPETSBERGER, Friedbert: *Literarisches Leben im Austrofaschismus. Litertur in der Geschichte. Geschichte in der Literatur.* Hain 1980.

DURSCHMIED, Erik: *Der Untergang der großen Dynastie.* Wien 2000

EMMERICH, Wolfgang: *Affirmation-Utopie-Melancholie. Versuch einer Bilanz von vierzig Jahren DDR-Literatur.* In: German Studies Review. Volume XIV Number 2 May 1991. Canada 1991.

FREUD, Sigmund: *Gesammelte Werke. Zehnter Band. Werke aus den Jahren 1913-1917. Trauer und Melancholie.* London 1946.

HAENEL, Thomas: *Stefan Zweig. Psychologe aus Leidenschaft: Leben und Werk aus der Sicht eines Psychiaters.* Düsseldorf 1995.

HENZE, Volker: *Jüdischer Kulturpessimismus und das Bild des Alten Österreich im Werk Stefan Zweigs und Joseph Roths.* Heidelberg 1988.

HERM, Gerhard: *Glanz und Niedergang des Hauses Habsburg.* Düsseldorf 1994

MULER, Hartmut: *Stefan Zweig.* Hamburg 1990.

ZELEWITZ, Klaus: *Stefan Zweig. Schriftsteller.* Salzburg 1984

ZWEIG, Stefan: *Die Welt von Gestern. Erinnerungen eines Europäers.* Stockholm 1944.

ZWEIG, Stefan: *Rausch der Verwandlung.* Frankfurt am Main 1980

ZWEIG, Stefan: *Değişim Rüzgarı.* Eğit, Kasım (Çev.) İstanbul 1998.